

Міністерство освіти та науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Філологічний факультет
Кафедра української та зарубіжної літератур
Кафедра української філології і методики навчання фахових
дисциплін

**Поліаспектність творчості
Лесі Українки
(до 150-річчя з дня народження)**

Збірник наукових статей і тез

Одеса
Букаєв Вадим Вікторович
2021

УДК 821.161.2.09

П49

Рекомендовано до друку Вченою радою Південноукраїнського
національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського
(протокол № 4 від 28 жовтня 2021 року)

Редакційна колегія

Бандура Т. Й., кандидат філологічних наук, доцент –
відповідальний редактор;

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент –
відповідальний редактор;

Яремчук Н. В., кандидат філологічних наук, доцент –
відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української літератури Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова

Гармаш Л. В. – доктор філологічних наук, професор, професор
кафедри української літератури та журналістики імені професора
Леоніда Ушкалова Харківського національного педагогічного
університету Г. С. Сковороди

Поліаспектність творчості Лесі Українки : збірн. наук. статей і
П49 тез. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 188 с.

УДК 821.161.2.09

© Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2021

10. Пайман А. История русского символизма. Москва : Республика, 1998. 415 с.
11. Українка Леся Твори : У 10 т. Т. 1. Київ: Держлітвидав, 1963. 466 с.
12. Франко І. Леся Українка. *Франко І. Збір. твор.* У 50-ти т. Київ : Наукова думка, 1981. Т. 31. С. 270-271.
13. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. Москва : Прогресс, 2010. 488 с.
14. Шуберт И. Гендер как категория новой истории литературы. *Пол, гендер, культура. Немецкие и русские исследования* / под ред. Элизабет Шоре и Каролин Хайдер. Москва : РГГУ, 1999. С. 112-131.
15. Юнг К. Психология и поэзия. *Самосознание европейской культуры XX века : Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе.* Москва : Полит. лит., 1991. С. 103-118.

Надія Павлюк,
канд. філол наук, викладач

СИМВОЛ ВОГНЮ У ДРАМІ-ФЕЄРІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ЛІСОВА ПІСНЯ»

Постановка проблеми. Досліджуючи багатогранну постать Лесі Українки, української Сапфо, співачки «досвітніх вогнів», дочки Прометея, яка своєю творчістю надихала до боротьби, не можна не згадати цитату Івана Франка з поеми «Лісова ідилія» (1906), що вміщена в збірці «Semper tigris»:

«Слова – полова,
Але огонь в одежі слова –
Безсмертна, чудотворна фея,
Правдива іскра Прометея» [8, с. 108].

Мотив вогню є наскрізним символічним образом поетичної спадщини Лесі Українки, адже справжня поезія, на думку письменниці, повинна кликати, запалювати народ до праці, до боротьби. Спостерігаємо зазначений символ і в драмі-феєрії «Лісова пісня».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Драма-феєрія Лесі Українки неодноразово була об'єктом дослідження, увага науковців

зосереджувалася «...на соціологічних, міфологічних, власне художніх, гендерних, психоаналітичних аспектах...» [3, с. 244]. Маємо на увазі наукові розвідки О. Бабишкіна, Т. Гундорової, Н. Зборовської, Р. Кухара, В. Марка, Я. Поліщука, І. Франка тощо. Однак «...ця драма-феєрія, як і кожен геніальний твір, невичерпна...» [3, с. 244].

Мета статті – проаналізувати символічне навантаження образу вогню у п'єсі Лесі Українки «Лісова пісня».

Виклад основного матеріалу. Образ вогню є одним із першоелементів світу поряд із такими природними стихіями, як повітря, вода та земля. На думку дослідниці Л. Кравець, як і всі архетипи, архетип вогню «...багатозначний і амбівалентний, що зумовлено сутнісними властивостями цієї стихії: спалює і гріє, освітлює і завдає болю, а то й знищує. Образ вогню часто тлумачать як втілення життєвої і космічної сили, творчого, активного начала, джерело всього суцього; з ним пов'язують відродження і очищення, істину і знання» [2, с. 153].

Драма Лесі Українки «Лісова пісня» пройнята наскрізною могутньою силою вогню, образ якого реалізується через різноманітні метафоричні образи. Так, у першу чергу, з образом вогню у творі асоціюється сонце, «...проміння якого вогненні, цебто вогонь погодить від сонця» [7, с. 142]. Сонце починає гріти навесні, пробуджуючи природу від зимового сну: «Уже весняне сонце припікає...» [6, с. 89]; «Вітерець повіє, / сонечко пригріє, / то й роса спаде» [6, с. 108]. У першій ремарці до драми письменниця детально зображує ранню весну, коли з першим промінням сонця «...по узліссі і на галяві зеленіє перший ряст і цвітуть проліски та сон-трава. Деревя ще безлисті, але вкриті бростю, що от-от має розкритись» [6, с. 81]. Властивості вогню мають, певною мірою, і світляки, якими Лукаш хоче прикрасити волосся Мавки: «Тут світляки в траві, я назбираю, / вони світлитимуть у тебе в косах, / то буде наче зоряний вінок» [6, с. 119]; «...по вінку із світляків знати, де ходить Мавка поміж деревами: вінок той ясніє то цілим сузір'ям, то окремими іскрами, далі тьма і його покриває» [6, с. 126]. На світляків прохає Русалка перетворитися Потерчат, які маленькі, легенькі, «...в ручках вогники ясенькі» [6, с. 120], маючи на меті зашкодити закоханим:

«Перекиньтесь блискавками
над стежками.

Спалахніть над купиною,

поведіть драговиною, –
де він стане, / там і канне
аж на саме дно болота...
Далі – вже моя робота!
Ну! блись-блись!» [6, с. 120].

Відтворюючи дії Потерчат, автор використовує синонімічний ряд: «миготять бігунцями, спалахують, блимають, снуються, перебігають» [6, с. 121].

Життєдайну силу вогню має кохання, тому в драмі спостерігаємо поєднання зазначених концептів: «Вогнисте супроводжує героїню незмінно, відіграючи важливу роль у розкритті всього ідейно-естетичного змісту драми. Вогонь кохання Мавки сильніший за смерть. Він допоміг їй вирватися із мертвого царства того, що в скалі сидить, і врятувати коханого» [5, с. 27]. Під час першого поцілунку Мавки та Лукаша, дівчина «...скрикує з болем щастя»: «Ох!.. Зірка в серце впала» [6, с. 115], адже саме в ту хвилину зародилося кохання. Покохавши всім серцем юнака, «...огнисте диво сталося...» [6, с. 134] у душі Мавки. Для відтворення душевного стану закоханої лісової красуні Леся Українка використовує цілий спектр художніх засобів: уособлення, анафору, зменшено-пестливі слова, епітети, порівняння, градацію:

«Візьму собі твою співочу душу,
а серденько словами зачарую...
Я цілуватиму вустонька гожі,
щоб загорілись,
щоб зашарілись,
наче ті квітоньки з дикої рожі!
Я буду вабити очі блакитні,
хай вони грають,
хай вони сяють,
хай розсипають вогні самоцвітні!» [6, с. 118].

Крім того, посилення почуття кохання відбувається завдяки дієслівному синонімічному ряду («загорілись», «зашарілись», «грають», «сяють»), лексичне значення якого споріднене із конотацією лексеми «вогонь».

Однак під тиском побутових обставин вогонь кохання Лукаша починає втрачати свою силу. Це помічає і Мавка, і її подруга Русалка, яка, говорячи про справжнє кохання, зауважує, що «...кохання – як вода, – плавке та бистре, / рве, грає, пестить, затягає й топить. / Де

пал – воно кипить, а стріне холод – / стає мов камінь. От мов кохання!» [6, с. 149], тоді як кохання Мавки та Лукаша –

«...солом'яного духу
дитина квола. Хилиться од вітру,
під ноги стелеться. Зостріне іскру –
згорить не борючись, а потім з нього
лишиться чорний згар та сивий попіл» [6, с. 149].

Мавка всіма своїми силами намагається врятувати кохання, зберегти вогонь їхніх почуттів. Саме тому в стосунках закоханих помітне місце займає наскрізний всезагальний духовний ідеал жертвовності та її антонімічний антипод, який реалізується у понятті «зрада». Полісемантична лексема «зрада» (перехід на бік ворога; порушення вірності у коханні, дружбі; відмовлення від своїх переконань, поглядів [5, III, с. 696]) розкривається через образ Лукаша. В основі такого поділу лежить проблема свідомого вибору, яка, як відомо, є осердям екзистенції кожної людини. Екзистенційне підґрунтя цієї категорії базується на внутрішньому конфлікті та зовнішніх протиріччях. Так, Лукаш зрадив Мавці («Готуйте, мамо, хліб для старостів, – / Я зватра засилаюсь до Килини!» [6, с. 157]), погасивши зорі кохання та, тим самим, загнавши героїв драми у глухий кут самознищення: Мавку забирає у свої володіння «Той, що в скалі сидить», згодом вона перетворюється на вербу, Лукаш «...тягався, волочився, лихо знає / де, по яких світах...» [6, с. 168], а його хату обсіли Злидні. Отже, «...із позицій загальнолюдських цінностей взаємини персонажів можуть бути прочитані не лише в системі взаємодії двох світів, а й у ракурсі глибинної, екзистенційної сутності людини, приреченої на трагізм існування» [3, с. 246].

Варто зауважити, що на думку літературознавця Г. Ключека, «...огонь – це горіння духу, це «терзання прекрасне» в ім'я високого. Огонь – це і є самоочищення, самовдосконалення в ім'я здатності творити добро і світитися ним до інших людей» [1, с. 310]. Це вогонь катарсисного характеру, джерело духовної енергії [9, с. 105], в основі якого – самоочищення та самопожертва. Розвиток дії твору «Лісова пісня» є зображенням випробувань, онтологічно-гносеологічного пошуку головної героїні драми. Така специфіка сюжетно-композиційної будови твору підсилює важливість кроку самопожертви та сприяє тому, що письменниця, вирішуючи проблему особистості, неодноразово змушує і читачів замислитися над сенсом власного життя. Саме тому заключна сцена драми-фієрії

«Лісова пісня» є глибоко символічною, вогонь асоціюється із всезагальним духовним ідеалом жертвності та безсмертя, пов'язаним із самопосвятою життя Мавки в ім'я великої ідеї, віри, надії, служіння добру та коханню:

«О, не журися за тіло!
Ясним вогнем засвітилось воно,
чистим, палючим, як добре вино,
вільними іскрами вгору злетіло.
Легкий, пухкий попілець
ляже, вернувшись, в рідну землю,
вкупі з водою там зростить вербицю, –
стане початком тоді мій кінець» [6, с. 180].

І на шляху до «...здобуття Мавкою нової якості – людської душі...» [3, с. 249] дівчина «...витримала випробування любов'ю / ненавистю, прощенням / помстою і найголовнішою тріадою – життям / смертю / безсмертям» [3, с. 249].

Крім того, у зазначених метафоричних образах сонця, світляків, кохання спроектовано «...властивості вогню випромінювати світло, гріти та руйнувати, завдавати болю, страждань...» [2, с. 154], внаслідок чого відбувається «...напружений стан людини, перейнятість сильним почуттям, пристрасне захоплення чимось (кимось)...» [2, с. 154]. Дійсно, письменниця розкриває внутрішній світ головних героїв твору за допомогою введення в сюжетну канву п'єси драматичних, глибоко психологічних епізодів. У творі психологічне напруження передається також через уривчастість оповіді, поєднання діалого-монологічного мовлення з потоком думок протагоністів, посилення психологічної функції пейзажів.

Висновки. Отже, помітне місце в аналізованій драмі-фесрії Лесі Українки «Лісова пісня» займає наскрізний символічний образ вогню. Життєдайна сила вогню, яка у творі поетично інтерпретована в метафоричних образах сонця, світляків, кохання, найповніше реалізується через всезагальний духовний ідеал жертвності та безсмертя, пов'язаним із самопосвятою життя Мавки в ім'я великої ідеї, віри, надії, служіння добру та коханню. Письменниця визначає жертвність як високоморальну цінність людської екзистенції та діяльності, тоді як зрада є своєрідним моральним падінням особистості. Становлення цих понять у драмі «Лісова пісня» тісно пов'язане із життєвими проблемами свідомого вибору. Крім того, у творі з великою художньою проникливістю та психологічною

точністю Леся Українка передає настрої, спогади, роздуми, переживання та портретні характеристики персонажів.

Література

1. Клочек Г. Поетика Бориса Олійника : [літ.-критич. нарис]. Київ : Рад. письм., 1989. 332 с.
2. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 416.
3. Марко В. Аналіз художнього твору. Київ: Академвидав, 2013. 280 с.
4. Міщенко Л. Леся Українка. *Українка Леся. Твори: в 2 т.* Київ : Наукова думка, 1986. Т. 1. С. 5–28.
5. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол.) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 1-11.
6. Українка Леся. Лісова пісня. Українка Леся. Твори : в 4-х т. Київ : Дніпро, 1982. Т. 3. С. 79-187.
7. Українські традиції [упоряд. і передмова О. Ковалевського]. Харків : Фоліо, 2006. 573 с.
8. Франко І. Лісова ідилія. *Франко І. Я. Зібрання творів у 50-и томах.* Київ : Наукова думка, 1976 р. Т. 3. С. 107-135.
9. Cirlot J. E. A dictionary of symbols [translated from the Spanish by J. Sage] : London : Taylor & Francis e-Library, 2001. 419 p.

*Тетяна Горанська,
старший викладач*

СВОЄРІДНІСТЬ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО СЮЖЕТУ В ПОЕМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ІЗОЛЬДА БІЛОРУКА»

Постановка проблеми. Епоха Середньовіччя дала початок багатьом літературним темам та сюжетам, які не лише досі цікавлять як науковців, так і читачів, але й стають основою для нових творів. Одним з найвідоміших є сюжет про невмируще кохання Трістана та Ізольди. Сюжет цієї легенди відноситься до так званих «вічних» сюжетів світової літератури. Породжена культурою Середньовіччя і зрозуміла лише в контексті цієї культури, легенда про Трістана і Ізольду не зникла разом з нею, адже ця легенда змодельовала універсальні людські стосунки. Кожна епоха по-своєму осмислювала